

ХРВАТСКИ ПРИЛОЗИ ЗА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЈА

*Goran Kalogjera, Prilozi istraživanju makedonske povijesti književnosti,
Sovremenost, Skopje, 2009*

Славчо Ковилоски

Хрватско-македонските културни врски се постојана преокупација на хрватскиот литературен историчар Горан Калоџера. Проследувајќи ги тие врски, Калоџера особено внимание им посветува на односите на двата народа во меѓународната политика, како и меѓусебните културни восприемања на едни со други. Тие „давања-земања“ се интересни за македонската историја и литература со оглед на тоа што нив ги анализира и презентира човек кон не е outsider, но секако и не потекнува од нашите простори. Автор е на неколку изданија кои се однесуваат на хрватско-македонските литературни врски и врските кои некои од Македонците ги имале со Хрватска во минатото: „Хрватско-македонските литературни врски“, „Браќата Миладиновци - легенда и стварност“, „Рацин во Хрватска“ и др.

Книгата која за првпат се појави во 2009 година, насловена како „Prilozi istraživanju makedonske povijesti književnosti“ е сочинета од 19 студии. Во воведната студија „Исход на хрватско-македонските литературни и културни допири“, Калоџера најпрво ги определува периодите кои се од историска важност за двата народа. Така, тие интензивни меѓусебни врски тој ги подредува во 3 периоди: 1. втората половина на XIX век, 2. периодот меѓу двете светски војни (1928-1939), и 3. деведесеттите години на XX век. Штом на ваков начин се одредени временските рамки, Калоџера преминува на нивно анализирање. Без сомнение, најзначајната културна врска (или соработка) во периодот на XIX век е онаа на браќата Миладиновци (особено Константин Миладинов) со бискупот Штросмаер, но не смеат да се заборават ниту оние браќата Петковиќ, Григор Прличев, Џинот и др.

Константин Миладинов и воопшто браќата Миладиновци се вечната тема на Калоџера. Истражувајќи и препрочитувајќи, тој постојано се осврнува на нив како столб на македонско-хрватските културни односи. И тука, за К. Миладинов се поместени две студии во кои се претставува историскиот момент во кој бил објавен „Зборникот“ на двајцата браќа од Струга, но тие двајца се застапени и во понатамошните излагања на авторот.

Компаратистичките согледувања на Калоџера мошне интересно ги презентира во студијата „Актуелизација на темата Петар Драганов - фра Андрија Качиќ Миошиќ“ и особено во „Значење на жанрот патопис во развојот на македонската литература во деветнаесеттиот век“. Така, наспроти Станко Враз, Немчиќ и Мажураниќ, ги имаме Константин Петкович и Џинот. Враз ќе ја воочи литературната вредност на патописните дела на Немчиќ и Мажураниќ, додека во македонската литература тој однос е малку поинаков со оглед на неразвиеноста на литературна критика во XIX век. Петковиќ на прекрасен начин ни ги предава „Очерки Белграда“ („Скици на Белград“), но потоа и описите на Загреб и Љубљана. Од друга страна, пак, кај Џинот не сретнуваме уметнички разработен патопис. Неговите патописни дела се класични статистички извештаи за дадениот град во дадениот момент.

Во следните два периода: периодот меѓу двете светски војни (1928-1939) и деведесеттите години на XX век, личности на кои Калоџера им обрнува повеќе внимание се Кочо Рацин и Петар Кепески. Рацин поради повеќекратниот престој во Хрватска во годините помеѓу 1928 и 1940, се разбира и објавувањето на „Бели мугри“ во Самобор, 1939 година, додека Петар Кепески како основач на студиите по македонистика на Филозофскиот факултет во Загреб.

Провокативни се неколкуте наслови кои не се однесуваат на релацијата Македонија-Хрватска, туку зборуваат за односот на македонската литература и култура во однос на другите балкански култури. На пример: „Откривањето на Македонија под бугарското име“, „Македонско-српските литературни врски“, „македонско-словенечките литературни, научни и културни допири“, „Македонско-црногорските културно-историски контакти во 19 век“, „Грчкото влијание на Македонците со посебен осврт на втората половина на 19 век“ и „Придонесот на Сафет Бурина за афирмација на македонската литература во Босна и Херцеговина“.

Овој пат, од позиција на „надворешен“ проучувач, Калоџера дава исклучително вреден придонес кон проучувањето на развојот на македонските врски со останатите балкански народи. Истовремено, тој дава и голем придонес кон развојот на македонистиката во Хрватска.

Што да очекуваме од горе наведените студии? Пред сè, од нив се очекува да бидат основа врз која ќе се вршат понатамошни истражувања на овие теми. Како што и самиот автор наведува „во текот на дваесетгодишното истражување на хрватско-македонските литературни и културни врски, ги запознавав и другите литературни врски кои Македонците ги реализирале во контактите со некои други литератури, на пример српската, словенечката, босанската, црногорската, бугарската, грчката“. За нив Калоџера има пишувано во неговата книга „Југословенски литературни разгледувања“, но овој пат, тој овие согледувања ни ги претставува во една нова и поконкретна верзија, како што самиот забележува.

Значи, не само македонските врски со Хрватска, туку и македонските врски со останатите балкански народи. Сето тоа со право треба да биде презентирано пред македонската читателска публика, исто како што е сторено пред хрватската публика. Сепак, тие меѓусебни односи не се развиени на задолувачко ниво. Калоџера ги бара причините поради кои, културната соработка меѓу двата народа не е на онаа висина на која би требало да биде. За таа цел, тој дава хронолошки преглед за перцепцијата на македонската лите-

ратура кај Хрватите. Исто така, на увид ни ги дава и македонските преведени дела на хрватски јазик, истакнувајќи ја заслугата на Борислав Павловски како еден од оние најзаслужните кои преведувале од македонски на хрватски.

И уште еден момент на кој се задржува Калоџера, кој иако повеќе е од локален карактер, сепак има големо значење за развојот на македонистиката во Хрватска (како една од земјите кои имаат македонистички центри). Станува збор за Риечката македонистика која денес работи паралелно со Загребската македонистика. Колку македонската литература им била интересна на студентите, „видливо е од пописот на дипломираните студенти, од кои триесетмина од нив избрале дипломска работа од македонската литература“. Следуваат нивните имиња, според податоците добиени од Студентската служба на Филозофскиот факултет.

Горан Калоџера со својата книга студии „Prilozi istraživanju makedonske povijesti književnosti“ дава значаен придонес кон културната соработка на македонскиот и хрватскиот народ. Без разлика, дали таа соработка и тие врски се литературни или не, остануваат во историјата како траен белег за пријателските односи кои двата народи ги негуваат.